

БУГУННИНГ ГАПИ

МИЛЛИЙ ТЎЛОВ ТИЗИМЛАРИ

ҚУЛАЙ ВА САМАРАЛИ ЕЧИМ

Улуғбек МАҲМУДОВ,
Ўзбекистон Республикаси
Марказий банки Тўлов
тизимлари департаменти
директори

Кейинги йилларда Ўзбекистон банк тизими янги даврга қадам қўйди. Тижорат банклари бутунлай янги иш услубига ўтди. Замонавий хизматлар банклар фаолиятини кенгайтди, одамларнинг ишончини оширди. Одамлар уйдан, офисдан чикмасдан туриб, банк хизматларидан

истаганча фойдаланапти. Тўловларни 24/7 режимда амалга оширолмоқда. Массофадан туриб онлайн кредит олмақда ёки бўш маблағларини ўзларига маъқул банкларнинг депозитларига жойлаштирипти. Қисқа қилиб айтганда, банк билан боғлиқ деярли барча ишлар нақд пулсиз амалга оширилмоқда. Бунинг учун шахсий телефонидаги мобил илова дастурлар уларга яқин ёрдамчига айланган.

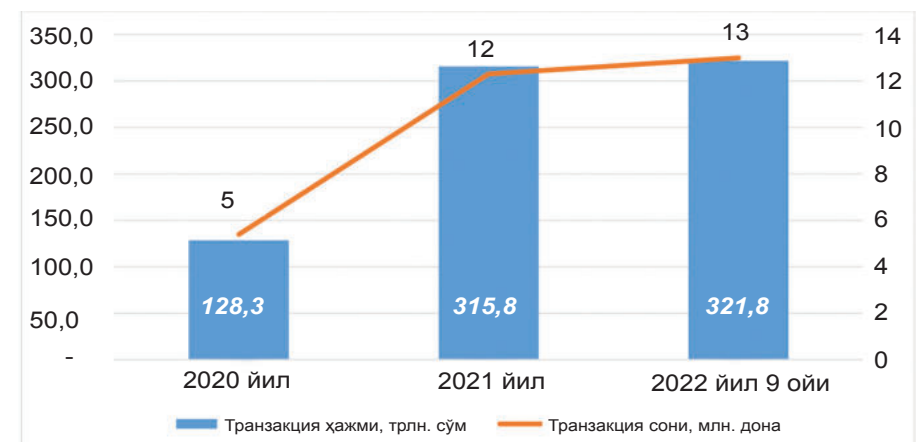
Тўлов хизматларининг оммабоплиги ва самардорлиги тўловларнинг узлуксизлиги ҳамда шаффофлигини таъминлаш орқали мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда, солиқ-бюджет ва пул-кредит сисъатини юритишда, шунингдек, тадбиркорлар ва аҳолига тўловларни амалга ошириш билан боғлиқ зарурий шароитларни яратишда муҳим роль ўйнайди.

“Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўлов тизимидаги Қонунга мувофиқ Марказий банк фаолиятининг асосий йўналишларидан бири тўлов тизимлари ишлаши барқарорлигини

Мазкур қонунда Марказий банкка юклатилган вазифаларни ҳаётга татбиқ этишда Ўзбекистон Республикасида нақд пулсиз ҳисоб-китобларни амалга ошириш тартиби, банк карталарининг муомалада бўлиш қоидалари, рақамли идентификация қилиш тартиби ва электрон пуллардан фойдаланиш қоидаларини тартибга солувчи янги идоравий меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқилиб, тасдиқланди ҳамда амалиётга муваффақиятли татбиқ этилмоқда.

2020 йилнинг февраль ойида Марказий банкнинг Тезкор тўловлар тизими ишга туширилиши тижорат банклари мижозлари бўлган юридик шахслар ва яқна

Тезкор тўловлар тизимида амалга оширилган транзакциялар

таъминлашдан иборат. Ўтган беш йилда миллий тўлов тизимининг барқарор ва узлуксиз ишлашини таъминлаш, тўлов инфратузилмасини кенгайтириш, хизматларни тақдим этишда рақамли технологиялар ҳамда инновацияларни қўллаш, шунингдек, рақобат муҳитини кучайтириш, соҳани тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқишда сезиларли ишлар амалга оширилди.

тартибдаги тадбиркорларга массофавий хизмат кўрсатиш тизимлари орқали тўловларни туну кун амалга ошириш имконини яратди. Уша йилнинг сентябрь ойида эса Молия вазирлиги Ҳазначилигига бюджет ва солиқ тўловлари ҳамда банкларнинг кредит ҳисобварақларидан тўловларни ҳам худди шу режимда амалга ошириш имконияти жорий этилди.

Жисмоний ва юридик шахсларнинг чакана тўловларини ўтказишга

Соҳада муносабатларни тартибга солиш, шу жумладан, электрон пулларга доир қонунчилик базасини яратиш, ушбу бозорда ягона давлат сисъати ҳамда иштирокчилар ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаш мақсадида халқаро тажриба асосида ишлаб чиқилган “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги қонун 2019 йилнинг 1 ноябрида қабул қилинди.

ихтисослашган Марказий банкнинг Ҳисоб-китоблар клиринг тизими фаолиятини ривожлантиришда товар (иш, хизматлар) учун тўловлар рўйхатини кенгайтириш, жисмоний шахслар ҳамда тадбиркорлик субъектлари учун қулай, содда тўлов хизматларини жорий қилишни таъминлашга алоҳида уруғ берилди. Натижада Ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали тўловларни қабул қилувчи ташкилотлар

(хизматлар тақдим этувчилар) сони 42 тадан ошди.

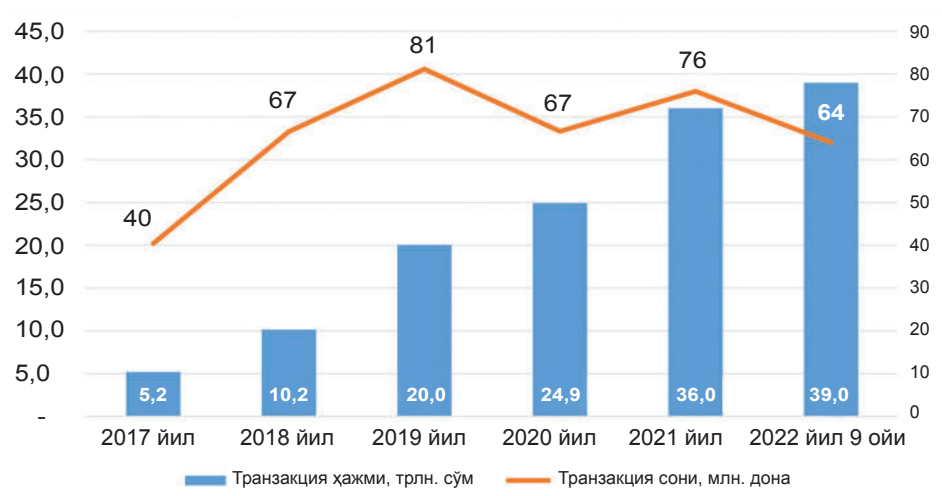
Яъни коммунал, солиқ ва божхона тўловлари, давлат божлари ёки жарималар, нотариат ҳамда ФХД, кадастр хизматлари, “GM Uzbekistan” автомашиналари, алоқа хизматлари ва бошқа кўплаб хизматлар учун тўловлар реал вақт режимда амалга оширилмоқда.

Ўтган даврда нақд пулсиз ҳисоб-китобларни амалга оширишда қулайлик яратиш борасида банк карталарига асосланган чакана тўлов тизимлари инфратузилмасини ривожлантиришга ҳамда улар ўртасида рақобат муҳити ҳам сезиларли даражада кучайди.

Тўлов хизматларидан фойдаланувчиларга қулайлик яратиш мақсадида банк инфратузилмаси, туризм ва бошқа объектларга ўрнатилган банккомат ва инфокиосклар сони 2022 йил 1 октябрга келиб, 19,3 мингдан ошди.

Контактсиз тўлов технологиясини кенгайтириш ҳамда аҳолига қўшимча қулайлик яратиш мақсадида мобил иловаларга ўрнатилган “HUMO Pay” дастури (смартфоннинг NFC тизими) орқали банк картасидан фойдаланмасдан чакана савдо ва пуллик хизматлар кўрсатиш пунктларида тўловларни амалга ошириш хизмати амалиётга татбиқ этилди.

Марказий банкнинг Ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали амалга оширилган транзакциялар

Массофавий банк хизматлари имкониятлари ҳақида аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига кенг тарғибот ишлари олиб борилиши туфайли муомалага чиқарилган банк карталари 31,8 миллион донага етди.

Инновацион хизматларни яратиш доирасида “Tap-to-phone” тизими (тижорат номи “Onetouch”) жорий этилиши билан POS-терминалга муқобил тўлов воситаси сифатида смартфоннинг NFC тизими орқали тадбиркорлик

тизими ишга туширилди. Ҳозирда 98 мингдан ортиқ хўжалик юртувчи субъектларга “QR-online” ахборот тизими томонидан QR-кодлар тақдим қилинган.

Шу билан бирга, банкларнинг мобил илова дастурларида жисмоний шахслар учун барча базавий банк хизматлари (тўловларни амалга ошириш, банк картасини блоклаш, микроқарз (кредит) олиш, онлайн омонатларни расмийлаштириш, онлайн конверсия хизматлари) жорий этилган. Мижозлар томонидан банкларнинг мазкур қулай хизматларидан фойдаланиш даражаси ошиб бормоқда, хусусан, 2021 йилда банкларнинг мобил иловаси орқали амалга оширилган тўловлар суммаси 58 триллион сўмни, 2022 йилнинг 9 ойи мобайнида эса мазкур кўрсаткич 269 триллион сўмни ташкил этди.

Қайд этиш жоизки, аҳоли томонидан банкларда очилган ҳисобварақлар сони банк хизматлари оммабоплиги даражасини акс эттириб, рақамли молиявий хизматларнинг ривожланишига асосий омил бўлиб хизмат қилади.

Марказий банкнинг Банк депозитлари Миллий ахборотлар базасида мавжуд маълумотларга кўра эса, 2022 йил 1 октябр ҳолатига катта ёшли аҳолининг 66,4 фоизи банк ҳисобварақларига эга ҳисобланади.

Банк ҳисобварақларини массофадан бошқариш хизматларидан фойдаланувчи жисмоний ва юридик шахслар сони 2022 йилнинг 1 октябр ҳолатига 27,6 миллионга етди.

2022 йилнинг ўтган даврида тадбиркорлик субъектлари томонидан амалга оширилган барча тўловларнинг қарийб 87 фоизи банкка ташриф буюрмаган ҳолда массофадан туриб амалга оширилган.

очиш, электрон ҳамённи очиш, микроқарз олиш, халқаро пул ўтказмалари орқали келган пул маблағларини қабул қилишдан банк филиалларига ёки тўлов ташкилотларига бевосита ташриф буюрмаган ҳолда массофавий тарзда фойдаланиш имкониятини сезиларли даражада оширди.

Бугунги кунга келиб, мамлакатимизда жорий этилган “e-KYC” тизимидан фойдаланиб, рақамли идентификация қилиш механизми (Face ID) 26 та тижорат банкида ва 11 та тўлов ташкилотларида тўлиқ амалиётга татбиқ этилмоқда. Ҳозирда ушбу тизимдан 5 миллиондан ортиқ жисмоний шахслар муваффақиятли авторизациядан ўтган.

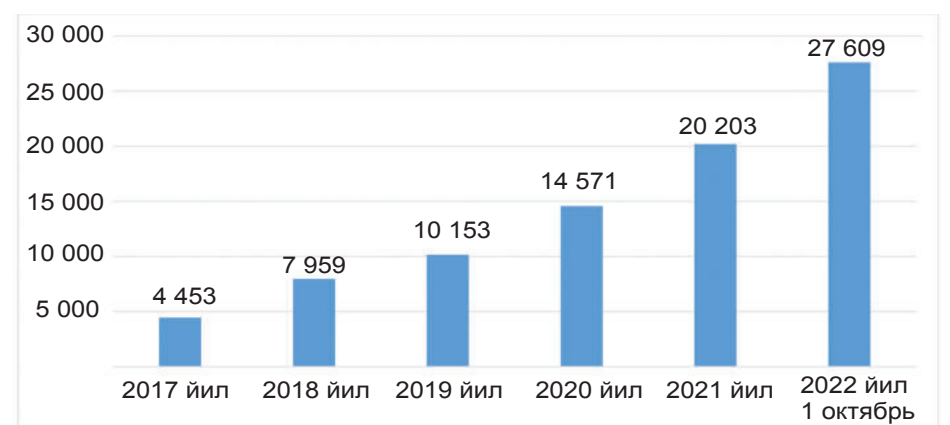
Тўлов хизматлари бозорига янги иштирокчиларнинг кириб келишини таъминлаш орқали рақобатни кучайтириш учун Марказий банк томонидан ҳозиргача 46 та тўлов ташкилотлари ҳамда 3 та тўлов тизими операторига ўз фаолиятини амалга оширишга лицензиялар берилди.

Бу эса тўлов хизматларини кўрсатадиган нафақат тижорат банклари, балки нобанк тўлов ташкилотларининг хизматларидан фойдаланишга бўлган эҳтиёжнинг тўлов хизматлари бозорига ортиб бораётганини аниқламоқда.

Натижада 2022 йилнинг ўтган даври мобайнида тўлов ташкилотлари томонидан 73,7 триллион сўмлик тўлов транзакциялари амалга оширилиб, 2021 йилнинг шу даврига нисбатан 1,9 барбарга ошди.

Тўлов хизматлари бозорига электрон пуллар тизимларининг жорий этилиши нақд пулсиз ҳисоб-китобларнинг янада ривожланиши ва тўлов хизматлари

Массофадан банк хизматларини кўрсатувчи тизимлардан фойдаланувчиларнинг сони (минг нафар)

Бугун кўпчилигимиз эшитиб, қўлаб, ўқиганимиз ёки бевосита фойдаланаётганимиз — Тошкент метро ва автобусларда ишлатилаётган йўл кира ҳақини банк карталари билан ҳисоб-китоб қилиш механизми ҳам ана шу савъ-ҳаракатлар самарасидир. Бинобарин, ушбу тизим

ридан фойдаланувчиларга қўшимча қулайлик яратади. Электрон пулларнинг бир қанча қулайликлари, хусусан, пул маблағларини тезкорлик билан тасаруф этиш, банкда ҳисобварақини очиш заруриятининг мавжуд эмаслиги каби афзалликлари туфайли оммабоплиги ортиб бормоқда.

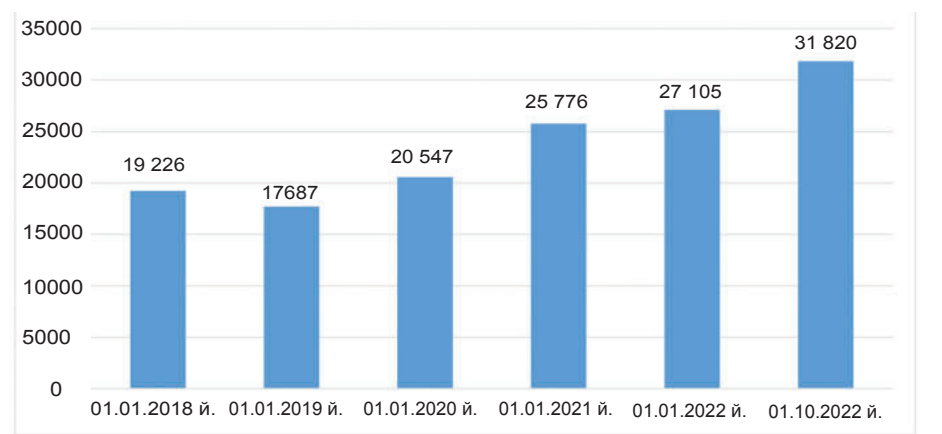
Худудлардаги чакана савдо ва пуллик хизматлар кўрсатиш шохобчалари ҳамда банк инфратузилмаларига ўрнатилган ҳисоб-китоб терминаллари сони 2022 йил 1 октябр ҳолатига 432,2 минг донага етди.

Маҳаллий тўлов тизимларининг “VISA”, “Mastercard” ва “UPI” етакчи халқаро тўлов тизимлари билан ўзаро интеграцияси амалга оширилиб, фойдаланувчилар учун конверсия амалиёти сиз банк картаси орқали товар ва хизматлар ҳақини тўлаш учун шарт-шароит яратилди.

субъектлари учун тўловларни қабул қилиш имконияти яратилди (айниқса, ўз ўзини банд қилган шахслар ва етказиб бериш хизматини кўрсатувчи субъектлар учун қулай бўлиб ҳисобланади).

Бундан ташқари, 2020 йилнинг март ойида Марказий банк томонидан банк картаси ва тўлов терминалидан бевосита фойдаланмаган ҳолда, банк картасидаги маблағлар ҳисобидан товар ва хизматлар учун тўловларни амалга ошириш имконини берувчи QR-код орқали тезкор тўловни амалга оширишнинг “QR-online” ахборот

Банк карталари сони, минг донада

йўловчилар вақтини тежашда жуда қўлай.

Қолаверса, халқаро экспертлар билан биргаликда банклар ва тўлов ташкилотлари томонидан хизмат кўрсатиш жараёнида мижозларни массофавий рақамли идентификация қилиш тизими (Face ID) жорий этилган ҳам мижозларнинг хизматлардан массофадан туриб фойдаланиш имкониятини янада оширди. Бу эса, ўз навбатида, мижозларга банк ва тўлов хизматлари (банк ҳисобварақини

Ҳозирги кунда юртимизда 15 та электрон пуллар тизимига электрон пуллар соҳасида фаолият юритишга рухсат берилган, мазкур тизимларда очилган электрон ҳамёнлар сони 7 миллион дондан ошди.

Бундан кейинги беш йил мобайнида Ўзбекистон миллий тўлов тизимини ривожлантириш ва оммалаштириш борасида амалга оширилаётган ишлар, татбиқ этилаётган лойиҳаларнинг кичик бир таҳлили, холос.